

C.M. Mortier

Bepantingen van een golfbaan vragen om een plan

Solitaire bomen, bossen en bosjes, struikhout, waterpartijen en roughs bepalen met elkaar het 'aanzien' van een golfbaan. Het behouden of verbeteren, wellicht de noodzakelijke veranderingen, van dit bijzondere landschap vragen om een nauwlettend beheer. Krachtige ingrepen in bomen en struiken zijn storend en het kan jaren duren voordat het evenwichtige en rustgevende beeld weer is hersteld. In dit artikel wordt gepleit voor een planmatige aanpak van het struik-, bos-, en boombeheer. Het beheer zou vooral moeten worden afgestemd op de mogelijkheden van de beplanting en de eisen waaraan moet worden voldaan.

Beheersplan

Voor iedere golfspeler zal de entourage, waarin hij zijn sport beoefent, een wezenlijk onderdeel van zijn spelplezier vormen. Voor de uitgesproken wedstrijdsporter zal de kwaliteit van de green misschien belangrijker zijn dan de omgeving. Voor de recreatieve golfer is het buitenszijn, de natuur en de uitstraling van het gebied, naast het bewegen en de sportieve uitdaging, een belangrijk onderdeel van zijn sportplezier. Het uiterlijk van het landschap waarin de golfsport wordt uitgeoefend wordt door verschillende factoren bepaald. Zo spelen de historische achtergrond en het oorspronkelijke ontwerp een rol, maar ook de grondwaterstand, de bodem, het klimaat en het gevoerde beheer.

Het beheer wordt vaak gezien als het geheel van dagelijkse handelingen die voortvloeien uit te nemen maatregelen op dat moment. Een doordacht beheersplan kan aan de sporters en de begrotingscommissies aantonen en verklaren waarom bepaalde handelingen en uitgaven noodzakelijk zijn of worden. Een dergelijk plan schept vertrouwen in het beheer en maakt duidelijk dat de uitvoering noodzakelijk is om het beeld en het eigene van de golfbaan in stand te houden.

De functie van een golfbaanbeplanting

De ontwerper van een golfterrein heeft een duidelijk doel voor ogen. De soort en de hoogte van de beplanting, de water-

partijen, de hoogte-verschillen in het terrein, dit alles heeft een specifieke functie. Enerzijds worden er reglementaire en sportieve eisen aan de baan gesteld, en anderzijds moet er een aangenaam gebied voor de golfers worden geschapen. Helaas wil het oorspronkelijke ontwerp van de beplantingen in de loop van de tijd nogal eens verwateren; bomen en struiken groeien niet of te sterk, of de beplanting moet zich schikken naar andere (nieuwe) belangen die zich aandienen waaronder de beplanting te lijden heeft.

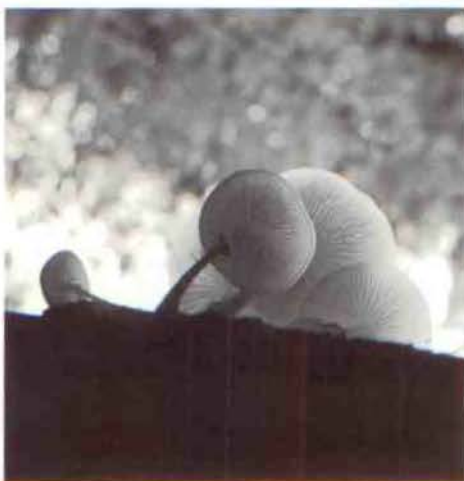
Zoals al aangegeven, dient de beplanting voor een belangrijk deel om het landschap vorm te geven met een aangename uitstraling. Daarnaast geeft de beplanting beschutting tegen wind, regen en zon, en biedt zij afscherming, waardoor men zich op een beperkte oppervlakte toch van anderen afgezonderd kan voelen.

De greens worden door de beplanting gemarkeerd. Natuurlijk is het mogelijk om op een hoog gelegen zandgebied een lommerrijke, Engels aandoende golfbaan aan te leggen. Maar het brengt aanzienlijke kosten met zich mee, o.a. voor grondverbetering en waterpeilvoorzieningen, om een exclusief landschap te scheppen in een arm en droog gebied. Een aan de streek aangepaste landschapsvorm is niet alleen goedkoper aan te leggen, maar ook veel makkelijker te beheren. De beplanting moet dan wel in het gebied thuishoren of kunnen leven. Voor extreem gelegen golfbanen, bijvoorbeeld aan de kust, is de keus aan geschikte beplantingen kleiner, waarbij de groei van de beplanting onder (zee-)winderige omstandigheden ook nog traag is. Dit verhoogt de noodzaak buitengewoon voorzichtig om te gaan met de beplanting. Onder de geschetste omstandigheden moet er deskundig worden omgegaan met het oorspronkelijke ontwerp en de natuurlijke omstandigheden.

Invloeden op de groei

Om voor een evenwichtige ontwikkeling te zorgen en veranderingen goed te kunnen uitvoeren, is een uitgebreide kennis vereist van de kenmerken en eigenschappen van de aangeplante of te planten bomen en struiken. Hierdoor kan een golfterrein zijn karakteristieke waarde behouden. De eigenschappen van de beplanting zijn verschillend van aard. Allereerst worden er eisen gesteld aan de groeiomstandigheden, zoals de vocht- en voedingstoestand van de bodem. Vervolgens zijn er eigenschappen die karakteristiek zijn voor de soort (hierin verschillen alle bomensoorten van elkaar). Dit zijn specifieke gevoeligheden met betrekking tot ziekten, behoefte aan ruimte en licht, snoeimogelijkheden etc.

Groeiomstandigheden

Alle bomen, struiken en planten stellen eisen aan de bodem en de omgeving waarin zij groeien. Zo zijn de voedingstoestand en de zuurgraad van de bodem van groot belang. Dat wil zeggen dat de bomen voldoende voedingselementen moet bevatten, zoals stikstof, fosfor, kali en magnesium. Ook moet een bodem in staat zijn om gedurende het zomerseizoen het vochttekort aan te vullen. De grondwaterstand bepaalt het vermogen om vocht aan te voeren; anderzijds kan een (te) hoge grondwaterstand nadelig zijn voor de wortelontwikkeling en de vereiste wortelruimte. Een slechte grondwaterkwaliteit, stagnerend of zout grondwater zijn voor een aantal soorten een belemmering om te groeien en in leven te blijven. De heersende windkracht, vooral zeewind, kan de ontwikkeling belemmeren of onmogelijk maken. Ten slotte bepalen ook schaduw en zonlicht de groei en ontwikkeling van de plant.

Groei- en vormkenmerken

Alle bomen en struiken hebben hun specifieke groei- en vormkenmerken, die beïnvloed worden door de omstandigheden waaronder deze moeten groeien: solitair of in groepen, met veel, weinig of geen schaduw. Het meest sprekend komen de vormen en kleuren tot uitdrukking bij een solitaire groeiwijze. In dat geval worden vaak klonen toegepast als nadrukkelijke elementen in het landschap. De groeisnelheid, de bereikbare ouderdom, de kroonvorm, de breedte, de bloei, de gevoeligheid voor topbreuk, gevoeligheid voor luizen, de vruchtdracht en herfstkleur zijn eigenschappen die de keuze voor een soort of kloon bepalen. Maar ook groepen van soorten en klonen drukken een stempel op hun omgeving. De aanleg en het beheer stellen hoge eisen aan de samenstelling van dergelijke groepen, omdat het uitsluiten van afzonderlijke bomen en takken lelijke gaten in de groepen kunnen leveren. De ontwikkeling, het beheer en onderhoud zullen een zorgvuldige afstemming vragen om geen storend, maar een sierend element te laten ontstaan.

De samenstelling van bosjes en singels bevatten vaak de meest natuurlijke elementen van het oorspronkelijke landschap. Ze zijn samengesteld uit boomvormende soorten: eik, beuk, grove den, wilde kers etc. en randsoorten, zoals meidoorn, vogelkers, boswilg en kardinaalsmuts. In deze bosjes ontstaat een natuurlijk evenwicht door de beschikbare voedingsstoffen, vocht en licht en de beheersmaatregelen. Bij dunning of terugzetten van deze bosjes moet men er rekening mee houden dat niet alle soorten dezelfde concurrentiekracht of herstelvermogen hebben. Sommige soorten uit deze beplantingen kunnen verdwijnen of, zoals bij de beuk, door toetreding van het zonlicht verbranden.

Soorten en klonen

Alle soorten hebben hun bijzondere kenmerken, waardoor ze zich van andere soorten onderscheiden. Heel sprekend zijn de eigenschappen van de bladeren bij loofboomsoorten die, in het najaar gelijktijdig afvallen en soms spectaculair verkleuren. Naaldboomsoorten behouden hun naalden meerdere jaren maar, en dat is voor de beheerders belangrijk, ze verspreiden zich minder in de wind en zijn veel kleiner, zodat overlast op de green beperkter is. Ook de groeivorm van bomen is bijzonder

belangrijk, maar deze is gebonden aan de ruimte die een boom of struik krijgt en daardoor afhankelijk van de hoeveelheid licht die beschikbaar is. Ruim geplante bomen (solitaire) stoten de lagere takken niet af en moeten, indien gewenst, worden gesnoeid. Enerzijds leveren sommige laag betakte naaldboomsoorten een schitterend beeld op en bieden zij een goede afscherming; anderzijds moeten sommige bomen worden opgesnoeid. Daarvoor gelden per soort of kloon bijzondere regels. Zo moet gelet worden op het juiste moment van snoei om bloeden (uitreden van de sapstroom) of ziekteaantastingen (populier) te voorkomen. De uiterlijke vorm wordt uiteraard als het belangrijkste element gezien.

Zo kunnen bomen een robuuste en indrukwekkende aanblik bieden (beuk, eik en plataan) of een strakke, architectonische vorm hebben, zoals de kleinbladige linde 'Rancho'. Ook kunnen ze een indrukwekkende bloempracht leveren, bijvoorbeeld de zoete kers 'Plena' of een mystieke, verstilde uitstraling hebben, zoals de Libanon cedrus of de Japanse esdoorn. Struiken zijn vaak door hun bloei of vruchtdracht aantrekkelijk om te zien: de meidoorn, sleedoorn en het kardinaalshoedje. De wortelontwikkeling en de worteleigenschappen zijn uitermate belangrijk voor het voortbestaan van bomen en planten. Populier en acacia zijn soorten die wanneer een ongeschikte bodem, kloon of plantmethode wordt gekozen, overlast kunnen veroorzaken door spontane wortelopslag. Eik kan een slechte groei vertonen als de bodemvoorbereiding onvoldoende is geweest bij de aanleg. Iep zal zich slecht ontwikkelen wanneer het doorwortelbaar profiel niet diep en ruim genoeg is.

Lijsterbes is niet bestand tegen zonbestraling van de wortelhals. De pinus-soorten vragen een goede plantgatvoorbereiding voor een goede ontwikkeling van het wortelgestel, zodat er geen stormgevoeligheid ontstaat. Zwarte els kan met zijn wortels in het grondwater groeien en is gevoelig voor droogte. Meidoornveredelingen zijn windgevoelig door het lichte wortelgestel. Kortom: uitgaande van de omstandigheden zijn er verschillende keuzen te maken uit soorten die in het beeld van het ontwerp passen. Een zorgvuldige selectie is een noodzakelijke voorwaarde om uiteindelijk langdurig over een gezond bomen- en struikenbestand te beschikken.

Ziekten en aantastingen

Zoals alle levende wezens zijn ook bomen en struiken gevoelig voor ziekten en aantastingen. Ook de beheerder van een golfbaan moet er rekening mee houden dat sommige soorten onverwacht ziek kunnen worden na enige tijd voorbeeldig te hebben gegroeid. Dit betekent dat men voorzichtig moet zijn met de aanplant van deze soorten en klonen en al bij voorbaat rekening met houden met eventuele vervangers. Zo plant men in natte, nieuw te beplanten, gebieden graag Euramerikaanse populieren en schietwilg. Hoewel er veel zorg is besteed aan het controleren op de ziektegevoeligheid van de klonen van deze soorten, moet er toch van worden uitgegaan dat deze beplanting kan uitvallen of door haar krachtige groei na enige decennia vervangen moet worden. Op zich is dat niet bezwaarlijk, maar de beheerder moet er wel rekening mee houden bij het opstellen van zijn beheersplan. Hij moet een beeld hebben van de soorten of klonen waarmee vervanging zou kunnen plaatsvinden.

Toepassing en beheer van beplanting

Op een bestaande golfbaan, die aangelegd is na een goed voorbereide soortkeuze op basis van bodem en ligging, zijn hopelijk niet alle soorten gelijktijdig aangeplant. Dat zou immers betekenen dat vervanging van grote delen ook tegelijkertijd zou moeten plaatsvinden, wat grote zorgvuldigheid van de planning vereist. Ook golfbanen met begroeiingen van verschillende leeftijden zullen door het verschil in groeisnelheid regelmatig moeten worden herbeplant en daarnaast zullen sommige soorten teruggezet of intensief gesnoeid (kardelaren) moeten worden.

Terugzetten en snoei bevorderen de groei vaak heel sterk, maar niet alle soorten en klonen zijn daartegen bestand. Ook kan het architectonische beeld van de boom worden verstoord. Het terugzetten van singels en houtwallen verstoort de afscherming van de greens. Wanneer dit op een rijke bodem gebeurt en het snelgroeiende soorten betreft, is dit na enige jaren weer hersteld. Wanneer terugzetten noodzakelijk is van langzaam groeiende soorten op arme gronden met veel wind, dient het met de nodige zorg en vanuit een bepaalde richting te gebeuren. Als de stroken smal zijn (bijvoorbeeld maar 5 meter breed), moet men zeer omzichtig te werk gaan en eventueel maatregelen nemen om de windinvloed te beperken.

Bij herplant van soorten wordt aangenomen dat deze zich voorspoedig gaat ontwikkelen. Om hierover duidelijkheid te krijgen moet men van tevoren bepalen of de bodem voldoende kwaliteiten heeft om de gemaakte keuze te rechtvaardigen. Zoals al eerder werd aangegeven, stelt elke soort haar eigen optimale eisen aan de bodem. Besluit men bomen aan te planten, dan moet men zich realiseren dat daarvoor grote ingrepen noodzakelijk kunnen zijn. Bomen vanaf ongeveer 8 meter hoogte, hebben ongeveer 20 m³ doorwortelbaar bodemprofiel nodig. Dit loopt op tot 40 m³ voor de grote, volwassen bomen. Kortom: ervan uitgaand dat de juiste bodemverbetering wordt aangebracht, moet er met hoge kosten rekening worden gehouden. Iets anders ligt het bij herplant zonder bodemverbetering, met jonge planten, bijvoorbeeld bosplantsoensoorten of populierklonen, die op de beschikbare bodem thuishoren. Deze zijn zeer gebaat bij een goede plantmethode, die niet alleen betrekking heeft op het losmaken en eventueel wat bijmesten van de bodem, maar ook op het moment waarop

de aanplant plaatsvindt. De grootste terugslag ondervinden bomen en struiken bij het aanplanten. De verplantschok maakt planten en bomen kwetsbaar voor droogte. Er moet dan ook naar worden gestreefd de verplantschok zo klein mogelijk te maken. Dit kan door een goed wortelgestel aan de jonge planten te telen en te verplanten tijdens de winterrust. Bij het toenemen van de daglengte wordt de plant actiever en heeft deze meer behoefte aan vochtvoer. De fijne wortels moeten dit vocht dan kunnen aanvoeren om uitdroging en verdamping door de uitlopende bladeren te kunnen opvangen. Door gedurende de winterrust te verplanten, ontstaat een goed contact tussen de gronddelen en de wortels. Bij toename van de daglengte zijn de planten en bomen dan in staat vocht op te nemen.

Tot slot

Helaas ontgaat het velen dat de groei en ontwikkeling van bossen, bomen en struiken niet vanzelfsprekend is. Het gaat om een kennisgebied dat veel inzicht vereist. Temeer omdat de ontwikkelingsduur zich over vele jaren uitstrekt, is het zinvol, zelfs noodzakelijk, de denkbeelden en plannen te omschrijven. In het voorgaande is de problematiek geschetst rondom de instandhouding, het beheer en de vernieuwing van de bomen en struiken op een golfbaan. Deze werkzaamheden worden nog belangrijker en vergen nog meer deskundigheid als er bijzondere soorten en klonen zijn toegepast om het geheel (extra) te verfraaien. Daarnaast stelt de green de nodige eisen, maar door de aanvoer van mest en water heeft deze ook een verrijkende werking. Uit diverse contacten met beheerders van golfbanen blijkt dat de beplanting vaak als een vanzelfsprekende zaak wordt ervaren, waarvan de zorg, kennis en kosten niet worden onderkend. Een meerjarenplan, uitgaande van de bestaande beplanting en de wensen die leven, kan menig beheerder behoeden voor onverwachte 'nare' ontwikkelingen. Het geeft hem de gelegenheid alle technische en financiële aspecten voor de korte en lange termijn te onderkennen.

De schrijver is werkzaam bij More Trees

Consultancy te Vlijmen, een adviesbureau dat zich bezighoudt met het onderzoek naar de teelt, eigenschappen en kenmerken van bomen en planten en toepassingsmogelijkheden voor bosaanleg, landschappelijke beplantingen en natuurbouw.